

KISDEDNEVELÉS.

SZÜLŐK, KISDEDNEVELŐK ÉS A NEVELÉSÜGY BARÁTAI SZÁMÁRA.

KIADJA:

A „KISDEDNEVELŐK ORSZ. EGYLETE“.

—><—

Felelős szerkesztő: **DÖMÖTÖR GÉZA**, az óvóképezde igazgatója.

Megjelenik havonként *egyszer*. — Előfizetési ár egész évre 4 frt, félévre 2 frt.

Közlésre szánt kéziratok a szerkesztőhöz **Budapestre**, Szegényház tér 7. szám. — Előfizetési pénzek, reklamatíók pedig **Kozma Dénes** egyleti pénztárnokhoz, Budapest, Óvó-utca: Óvóképezde, bérmentve küldendők. — Pályázatok, hirdetések jutányos áron vétetnek föl.

(Kisdedóvó-képezdei éveimből.

(Folytatás.)

Azért mondám imént, hogy az elméleti ismeretekből csak dióhéjban kívántam nyújtani a legszükségesebbet; de az, a mit e dióhéj takar, legyen jó, egészséges mag, ne pedig avas, fonnyadt, férges töltelék. Sokfélét kell tudnia a kisdedóvónak, hogy a tudnivágyó gyermeknek helyes felvilágosítást adhasson minden irányban, a mennyire az a kisded zsenge felfogásához illik. De azért nem szükséges az országos könyvtárak legmagasabb polcaira kapaszkodnia, vagy a legtestesebb foliánsokat kikeresnie, hogy megtalálja azt, a mi neki is, kis kedveseinek is hasznára válhatik. Parva sapientia mundus regitur; e régi mondás igazságát tapasztaljuk naponkint: mennyivel igazabb oly kis köztársaság vezetésében, minő a piczi 3—6-éves gyermekek zsbongó raja!

A mai boldogabb viszonyok között, midőn a bővebb anyagi segélyforrások folytán több egyén foglalkozhatik a tanítóképzés körül, a mai helyzetben, midőn a szaktanítás mesterségét már a kisdedóvó-képezde szentelt homályaiba is bevezették, vajmi könnyen mozog egyik tanár a másik mellett saját szaktárgyának előadásában. De akkor, oh akkor még egészen más világ vala: *egymagamnak* kelle fejtegetnem valamennyi szükséges tárgynak elméleti alapvonalait, s mi több, a lehető legrövidebb idő alatt, nem lévén még — különösen kezdetben — annyira szabályozva a dolog, hogy csak határozott időtartamu tanfolyam bevégzése jogosítsa a jelöltet a képesítés elnyerhetésére. Sőt a legtarkább keverékü

egyéniségekkel szemben kelle érvényesíteni azt, a mi a kisednevelés lényegéhez tartozik, midőn még nem vala elfogadva az elv: hogy bizonyos, határozott körű előismeretekkel, előképzettséggel okvetetlenül kell birnia annak, ki e pályára lépni szándékozik. Így történt, hogy a végzett joghallgató mellett egykori szabólegény, a gimnáziumot megúnt egyén mellett falusi tanító, a theológiával is foglalkozott féltudós mellett csak elemi iskolát látott fiatal ember ült a tanteremben. S így történt természetesen, hogy nagy részét annak, a mit itt hallhatott, emez nagyon is kevésnek, amaz túlságosan magasnak tartotta magára nézve.

Olvasni, írni, kissé számolni tudni, ez volt a fölvételre nézve az elengedhetetlen föltétel. Igen ám, de mennyire unalmas a tudományokba is bele izlelt fiatal embernek az a tördelt apróság, hogy legfőlebb egyes rövid szók összerakására kell és lehet szorítkozni a kisedeknekél, kik a mozgatható egyes betűket holmi kis faléceken hordozgatják össze az óvóterem különböző sarkaiból! És mennyire fárasztó mind a tudósabb, mind az elemi iskolát végzett növendéknek a számvetés ama technikája, mely úgynevezett számoló gépen, vas sodronyra húzott apró golyók segélyével a négy alapműveletet leginkább a tíz s legfőlebb a száznak keretében végzi úgy, hogy mikor összead, egyúttal ki is von, mikor sokszoroz, oszt is!

De más oldalról az alaktan, a mértani testek részletes fejtegetése s minden irányu taglalgatása, s a neveléstan — melyen a fösúly fekszik — csaknem valamennyi előtt — még a tudósabbak előtt is — terra incognita. Ez aztán, ha dióhéjba szorítjuk is, mégis csak kemény dió. Azután, mikép lehet az eszmeláncolat útján a legegyszerűbb szóból a gondolatoknak egész sorozatát összefűzni, ennek a módszere, hogy a gondolat okos is legyen, helyes is és alapos, és mákszemnyivel se haladja túl a kised felfogási körét! Mind ezt egyeztetni, a különböző s nagyon is eltérő műveltségi fokokhoz alkalmazni, sőt magára a helyes beszédre nyelvtanilag is kiterjeszkedni, ez vala képzési munkásságomban a legkényesebb feladat, annál is inkább, mivel a kisedóvónak mégis sokkal többet kell tudnia mindenből, mint a mennyit a gyermekekkel szemben felhasználhat s felhasználnia szabad. Itt a paedagogia „vető“-jával meghúzni a határvonalt, melyen túl öntetszelgőleg lépni nem lehet; megértetni mindnyájával, meggyőzni mindnyáját a felől, hogy e tekintetben az önmeztagadás a nevelőnek egyik sarkerénye: mind ez nem a legkényelmesebb dolog.

E mellett a gyermekmesék előadásának módja szintén fontos tárgya az útbaigazításnak: hogy ne forduljon elő egy meggondolatlan szó, mely tévútra vezethetné a kisedek szüizes, zsenge értelmét; hogy ne maradjon megfejtetlenül semmi, nehogy világosság helyett homály

borúljon a gyermek agyára, nemes érzés helyett ferde érzékiség lépje meg ártatlan szivecskéjét.

Mind ezzel foglalkozni, egymáshoz fűzni nyelvtant, alaktant, számtant, földrajzot, természetrajzot, természettant, egészségtant, erkölcsant és nevelést, s mindezeket összefűzni az általános módszertan selyemfonalával; mindezek fölött lobogtatni a hazai érdek, a nemzetiség fákláját, mert Magyarország népének művelődését akarjuk előmozdítani a kisdenevelés szent munkájával; mindezt elmondani, nem csak tanítani, magyarázni, nem csak taglalni, részletezni, hanem magasabb szempontból buzdítani, ösztönözni, lelkesíteni is: ez a vezérlő tanárnak, a képző igazgatónak egyik legnemesebb élvezete!

S miután így ezen reggeli élvezet megnyitja vala a napot (mert télen-nyáron reggeli 6 órától 8-ig tart az elméleti oktatás), átmenni a vigadó, mert mindig jókedvű, kisdene népséghez, ott folytatni s a növendékek által folytattatni az élvezetes munkálkodást: oh ez valóban a hazai nevelés ügyeért élni halni kész embernek a legboldogítóbb hivatása.

Tehát ismét itt vagyunk a kertben, a kis angyalkák kertjében, mikép Brunszvik Mária Terézia szerette nevezni. Ismét itt vagyunk a kisdenekek között. Mikép foglalkoztassuk ezeket egész délig, s majd megint ebéd után egész estig?

Említém már, hogy a feladat ama tengely körül forog: hogy a *kisdene ne henyéljen soha*. Tehát el kell őt foglalni, azon kell lenni, hogy a gyermek folytonos munkásságban legyen.

Mindenki tudja, hogy a gyermek játéka is munka neki s viszont munkája is csak játék. Ez fejt meg az egész problémát.

Mindig foglalkozni! Soha se pihenni? Oh dehogy! A henyélés nem egyértelmű a pihenéssel. A műveletlen ember, mikor pihen, rendesen henyél is; a művelt szellemes ember akkor se henyél, mikor pihen: mert gondolatai foglalkoztatják a lelkét. Erre a térre kell vezetnünk a gyermeket is. — Folyton mozogni, farkas-barányt, cickamacsát játszani, folyton kergetődni? Kifárad. Mindig ülni, mindig rakosgatni, holmi ábrákat összeszövegetni? Eltesped. Mindig énekelni, mindig tapsolni? Lehetetlen. Folyvást összefont karokkal hallgatni a nevelő bácsi okos fejtegetéseit? Ez végre is elfásítja. Versecskéket tanulni, elmondani, számolni, beszélgetni, kérdésekre feleletet találgatni? Szép is, jó is, hasznos is: de ha soká tart, untató. Talán a szemléltetés? Állat-, növény-ábrák részletezése? Hatalmas mulatság, gazdag oktatási anyag: de ki győzné mindig? — Hanem mind ezt váltogatva, arányosan felosztva, soha sem előre kiszabott rendben, hanem váratlanul is intézve, meglepő fordulatokkal egymáshoz csatlakozva: ez a valódi fűszer, ez adja meg a gyermek-kertnek igazi illatát.

Ime, ez vala elvem, ez vala rendszerem. Valami uj talán? Nem. Tették előttem mások is. Szólt róla egy egész irodalom — külföldön. Mégis önálló talán? Igen. Ezt merem állítani. S miben mégis? Abban, hogy nincs megkötöttség semmihez. A helyzet, a pillanat adja az átmeneteket. Az óvoda nem iskola: tehát *nincs kötött napirend*.

És itt szabad kissé félretekinenem.

A *Pestalozzi* módszere (ki ne tisztelné nevét?) utóvégre mégis untatóan fárasztó. Csupa beszédgyakorlattal, csupa szöfüzéssel, a falon látható egy-egy lyuknak feszegetésével tölteni órákat, napokat, heteket: ez szorosan véve az *egyoldalúság* megtestesülése. Képezhet erősen, logikailag gondolkodó agyvelőt: de csak is bizonyos, megjelölt irányban. A kedély melege nem hatja át a szívet. Ennek fejlesztése máskorra marad. S ha elkésik? A gyermekből lehet tudós is, szónok is; de *egész* ember alig, vagy igen ritkán. Ezt a rendszert csodáltam, bámultam; de nem fogadhatám el imádatom tárgyává.

A *Fröbel*-féle rendszer akkor még ifjúságát élte. Különben is, midőn a fősúlyt az apró pepecselésre, a különféle színű papírszeletekből összealkotandó ábrák művészetére fekteti s ezzel a művészeti érzéket akarja eminenter fejleszteni; noha egyébiránt a tehetségek *mindenoldalú* fejlesztését tüzi ki alapelvül s erre minden eszközt, még a testgyakorlatot is felhasználja, némileg mégis szintén az *egyoldalúság bélyegét* viseli magán. Aztán eredetileg főképp oly gyermekek intézete a Fröbl-féle gyermekkert, kik a szülők jómóduságánál fogva csak pár órára mennek oda — mulatni.

Igenis, *mulasson* a kised s mulatva szokják a munkássághoz, a folytonos tevékenységhez. Mit is tenne egyebet? Hiszen *munkája is játék, játéka is munka*; a játék pedig *multság*. De azért nem kell ahhoz okvetetlenül oly bonyadalmas készülék. Egyszerű vékony fácskákkal a legszebb ábrákat rakták össze kisedeim. Azután apró fa-kockákból és rövidke hasábokból (oszlopokból) pompás kis házakat, tornyokat építettek. A különféle vetemény- és virágmagok, miközben azokat megismerni is tanulták, szintén gyönyörű karikák, négyszögek, háromszögek stb. kirakására s változatos színeikkel tarka-barka, sőt részarányosan idomított ábrák és alakok felrakására szolgáltak. A nagyszámu fa-nemek kis hasábokban és keresztszelvényekben (korong, henger), gyönyörködtető tanulságot nyújtottak. Sőt még földrajzi utazásokat is tettünk a fő világtájak észlelése mellett krétával a padlóra rajzolt térképen. S a palatábla s palavessző sem hiányzott tetszés szerinti ákom-bákom felkarcolására, melyek néha egy-egy kunyhó, ház, fa rajzolására vezették a gyermeket; s mennyire örül ilyenkor saját ügyessége felfödözésén! Szóval, felhasz-

náltam mindent, a mi élesztheti a kis embervirág fejlődési tevékenységét s lehető önálló munkásságra szoktassa.

Igy járván el, szabad vala magamat abban a hitben ringatni, hogy a szemelvényes, *egyezettő vezérelv* alapján — méltányolva Pestalozzit épp úgy mint Wilderspint és Fröbelt — *önálló módot*, vagy ha úgy tetszik — *módszert* honosíték meg intézetemben.

Mennyi gyönyör: hogy saját gyermekeimet is, kisdéd korukban, e módon nevelhettem!

A szemléltetéssel összefűzött *érzékeltetést* tapasztalám mindig a gyermeki lélek fölserkentésére s a tehetség élesztésére leghatalmasabb eszköznek.

Méltányolták is figyelmesebb látogatóim a pedáns modorosságtól ment, szabadon mozgó s folytonosan változatos módszeremet. Egy városi tanácsnok egy ízben örömtelven távozott azzal: hogy egyetemi tanártól sem tanulhatnának többet a kisdéddek. Bizony nem ám. Kisértse meg bár melyikök, tudom hogy belesül.

Ad vocem: tanulni! Mennyi harcot kelle vívnom ama téves felfogás legyőzésére: mintha az óvó-intézet *iskola* volna! Egy előkelőbb asszonyság egyszer alig merte beadni fiát, mikor ama kérdésére: „Mit tanulnak itt a gyerekek?“ mosolyogva azt feleltem: „Semmit“. De mikor aztán megértettem vele, hogy tüzetes, *rendszeres tanulás* ugyan nincs itt, mikép azt a közéletben értik; hanem van tömérdek apró ismeretszerzésre s gondolatalakításra alkalom: akkor boldognak érezte magát, hogy ilyen intézet is létezik már.

Végre is azt az elvet, hogy az óvoda nem iskola, mintegy kodifikálva kelle a szülők kezeibe adnom a „Kisdédóvási Nefelets“ pontjai között. S az elv győzedelmet aratott dacára a szülők által önkényt fölkapott és kedvenc: magyar iskola (Ungarische Schule) elnevezésnek. Megnyugodtak mindnyájan abban: hogy intézetünk nem iskola, melyben a gyermekek valamit tanulnának — examenre; de igen is intézet, mely mégis hasznos ismeretekkel gazdagítja apró kedveseiket.

De volt az „iskola“ fogalmának ellenpólusa is azok felfogásában, kik azt vitatták, hogy a kisdédóvó intézet csak arra való: „Hogy a kisdédeket meg ne egye a disznó“ (!). S ennek a felfogásnak egy alkalommal az egyesület kebelében Besze János adott kifejezést. Nem ismertem őt még akkor annyira, hogy e nyilatkozatát népszónoki drasztikus modorának rovására irjam.

Szép napja volt az az intézetnek, mikor egy reggelen hetedfél órakor meglátogatta elméleti előadásomat az egyesületi elnök gróf kisérétében — *Dedák Ferenc*. Figyelmesen hallgatta végig, nyolc óráig, magyarázataimat s a legszívesebb köszönettel hagyta el a termet. Vajha

többször lehetett volna hozzá szerencsénk! Talán hamarabb ébredt volna föl az eszme, talán meg is valósult volna, mit később barátom, miniszter korában, komolyan megígért nekem: hogy országosan fogják segíteni intézetünket, főleg a terjesztés érdekében, legalább is évi tízezer forintot levén rendelkezésünkre bocsátandók úgy, hogy a hazában létező s keletkezendő valamennyi kisdedóvodának főigazgatója — én legyek. Mert — úgy vélekedék a miniszter — kell lenni egy középpontnak, mely ellenőrízze s összetartsa az *egységes elvet*. — Jámbor álom, hova tűnél?

Azonban volt Deák Ferenc látogatásának mégis praktikus haszna — reám nézve: megerősödtem állásomban. Mert hát áskálódás, fondorkodás van mindenütt, főleg mikor új ember foglal el valami állomást.

Említém e fejezet bevezetésében: hogy harcokat, keserőségeket is kelle leküzdenem.

Csodálatos, hogy volt iskolatársaim többször készítenek nekem kellemetlen pillanatokat. Még orvosnövendék koromban (mikép ez meg van írva Emléklapjaimban) L. M. vala az, ki miatt csaknem bajba keveredtem; most meg íme — 14 év múltán — L. Ferenc nevű egyén állott elélem, meg akarván zavarni cirkulusaimat. Ez az ember többed magával kisdedóvó növendékül maradt rám elődömtől. Bántotta szegényt, hogy ő, ki pár évvel idősebb is nálamnál, csak növendék abban az intézetben, melynek én igazgatója vagyok. Szombathelyi iskolatársas körunkből sem igen kedvesen emlékezett reám. Ő ott is az utolsók közt volt mindig, mikor én az első valék. A pedellusnál volt szálláson s annak mintegy segédje; megszokta ott jelleme a kémkedést és árulkodást.

Ezt az embert szemelte ki elődöm cselszövényre kalapácsaul. Elődöm a kisdedóvó-képezdét, míg az Tolnán létezett, dicséretesen vezette; de a mint ezt áttették Pestre, lemondott állásáról oly okoknál fogva, melyek nem tartoznak ide. Szerette volna mégis, hogy marasztalják. Nem marasztalták. Nézett tehát valami egérlyuk után, melyen visszasurranhatna. Ha nem lesz senki, a ki az ő helyét méltóan és ügyesen betöltse, akkor majd megkéri őt megint szépen az egyesület, hogy foglalja el volt állomását. Itt kelle áskálni, furkálni, turkálni, hogy kitúrhasson engem. A vakandok, kit előre küldött, hogy megporhanyítsa a földet, L. F. vala.

És egyszer csak föllépett az előfutár, a növendék az igazgató ellen, a választmányhoz benyújtott terjedelmes — vádirattal. S a választmányban ott ült — elődöm is.

L. F. szerint nem tudok előadni, nem tudok magyarázni, szóval: nem értek a dologhoz. Főbaj, hogy pár napig úgy hagytam az elődről átszármazott óvónövendékeket működni, a hogy azt eddig tanulták és

tudták. (Mit persze tervszerűleg és azért tettem, hogy lássam: mi az, a mi eddig volt, mit kell és lehet megtartanom, mit és mikép kell változtatnom. Mert furesa az — oly intézetben, hol nincs szünidő, nincs elválasztó vonal — hogy tegnapelőtt, szombaton, még a régi főnök adta az irányt, ma pedig, hétfőn, már az új vezető veszi át a teendőket. Egy éjen át nem lehet megváltoztatni a megcsontosult rendszert, ha netán kellene; de hát ha annyira jó, hogy nem is kell rajta változtatni? Igen ám: de ezt látni, észlelni, kipróbálni kell! Vaktában nem rontunk neki a falnak. Hanem hát ezt nem gondolta meg a két — jó ember). Főbűn azonban — L. vádja szerint — az, hogy a „kis direktor“ csinálja az óvodában a rendet! Történt ugyanis, hogy akkor 14 hónapos kis fiamat a dajka bevitte a karján a kisdedek közé kissé körülnézni — egy kis hegedűszóra. Ez nagyon tetszett a csecsemőnek s versenyt tapsolt ő is a többiekkel. Ime az archimedeszi pont, melyből ki lehet vetni sarkaiból a világot! már t. i. az én világomat.

Félórai rögtönzött szónoklattal cáfoltam meg diadalmasan a vádpontokat; de hát mégis csak kénytelen voltam — cáfolni! A vége az lőn, hogy a növendéknek el kelle távoznia az intézetből. Tajtékozott száján a boszú. Azzal vált el tőlem, hogy „Találkozunk még az életben!“ — Azóta nem találkozám vele. Talán észre tért.

De azért még soká sziszegett és ummogott a sarokban majd a kigyó, majd a varangyék. Gyanúsításra hallgatni kész fül mindig találkozik, gyakran még ott is, hol legnyájasabban mosolyog az arc. Azért vala jó Deák Ferenc látogatása. Azóta elhallgatott minden nesze a titkos vájkálásnak. Ha ő fődöz fel valami ingó követ talpam alatt a talajon, melyen álltam, az bizonyára kigördült volna alólam mihamar; mert az ő szavának, ítéletének tekintélye tudvalevőleg már akkor is országos hatalom vala.

Gyakran megjártam jószívűségemmel

Ney Ferenc.

(Folytatása következik.)

Gyermekmenedékhely, kisdedóv- vagy rendes kisdednevelő- intézetre van-e szüksége Szegednek?

(Vége.)

Hazánkba *gr. Brunswik Teréz*, a lelkes honleány, ültette át először a kisdedóvi intézményét 1828-ban Budán, „angyal-kert“ néven, míg 1836-ban már a „kisdedóv intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület“-tel találkozunk, mely ez intézetek hathatós terjesztője lett. Ez